

Special: Universiteiten in de knel

ELSIEMERS

MAGAZINE

DEN HAAG: VOETBAL GEWELD • RACISME

74,15 incl. BTW

Ned Antillen NA	75,60	Duitsland	DM 6,30	Frankrijk	Frs 15,00
Suriname	Sur. 6,00	Spanje	Ptas 483,00	Italië	L. 2700,00
België	Bfrs. 83,00	Oostenrijk	Os 65,00	Zwitserland	Strs. 6,30

8 710802 000000

De universiteit gaat de straat op

De strijd om het grootste aantal studenten

"De universiteit komt naar je toe!" Wie kennisneemt van de heuse lawine van kleurige drukwerkjes en de pagina-grote advertenties in dagbladen, waarmee de Nederlandse universiteiten en hogescholen potentiële studenten bestoken, zou bijna gaan denken dat het wetenschappelijk onderwijs bij Veronica in de leer is gegaan. De vergelijking met de agressieve wervingstechnieken van semi-commerciële omroeporganisaties is niet helemaal uit de lucht gegrepen: naar verluidt hebben de gezamenlijke universiteiten en hogescholen serieus, maar tevergeefs, de mogelijkheid onderzocht om op de televisie bij „Postbus 51", de voorlichtingsrubriek van de overheid, reclame te maken voor het volgen van een academische studie.

Hoe komt het dat de hooggeleerde dames en heren zo plotseling hun ivoren torens verlaten om zich energiek op de studentenmarkt te storten? Het is niet dan uit welbegrepen eigenbelang dat zij hiertoe overgaan. De universiteiten zitten onmiskenbaar in de knel. Bovenop het vooruitzicht van aanhoudende bezuinigingen komt nog eens de levensgrote dreiging van snel dalende studentenaantallen op hen af. Omdat het Rijk de universiteiten betaalt naar verhouding van het aantal ingeschrevenen, telt op eens iedere student. Alle instellingen van wetenschappelijk onderwijs hebben dit zien aankomen en besteden sinds een jaar of twee aanzienlijk meer aandacht en geld aan hun representatie. Verschillende universiteiten delen desgevraagd zonder enige schroom mee het accent verlegd te hebben van voorlichting naar regelrechte werving. De cijfers liegen er dan ook niet om. Volgens de prognoses van het ministerie van Onderwijs zullen er aan het einde van deze eeuw circa 100.000 studenten zijn tegen ruim 160.000 nu. Voor deze dramatische vermindering kunnen verschillende redenen genoemd worden. In de eerste plaats speelt het bevolkingsverloop een rol. In het ambtelijke jargon van het ministerie van Onderwijs heet het: „Vanaf het begin van de jaren negentig zal de instroom in het wetenschappelijk onderwijs dalen als gevolg van de terugloop van het aantal geboorten tussen 1970 en 1976, die zich als

een schokgolf door het onderwijs voortplant. Na het kleuteronderwijs, het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs zal het front van deze golf rond 1990 het hoger onderwijs bereiken." Een andere reden voor de daling van de studentenaantallen is de invoering van de tweefasestructuur, waardoor de gemiddelde studieduur verkort wordt. Het verschijnsel van de „eeuwige student" wordt daardoor definitief naar de verleden tijd verwezen.

Eerst stijging

Ook al lijkt een catastrofe in de jaren negentig onafwendbaar, tot die tijd is er nog sprake van een geringe stijging van het aantal ingeschrevenen: „In 1984 steeg het aantal eerstejaarsstudenten met 0,8% ten opzichte van 1983. Voor de jaren 1985 tot en met 1989 wordt op basis van de prognose

een gemiddelde groei van 1,5% per jaar verwacht," aldus de rapportage van het ministerie van Onderwijs.

Het probleem hierbij is echter dat deze groei niet gelijk over de instellingen en de studierichtingen verdeeld is. „De studenten komen vooral af op studierichtingen die bijdragen tot het economisch herstel", signaleerde vorig jaar al de voorzitter van het College van Bestuur van de Nijmeegse universiteit, ir. W. van Lieshout. De vooraanmeldingen voor het wetenschappelijk onderwijs in december van het afgelopen jaar wezen dan ook uit dat de Technische Hogescholen (thans ook universiteit geheten) en de Rotterdamse universiteit met haar grote economische faculteit en de nieuwe studierichting Japankunde de grootste trekkers zijn. De universiteiten in Delft, Eindhoven en Enschede hebben het aantal inschrijvingen dit jaar dan ook zien stijgen ten opzichte van het vorige jaar. De universiteiten in Leiden, Groningen, Amsterdam en Utrecht hebben daarentegen te maken met gemiddeld 10% minder aanmeldingen. Een uitschieter naar beneden is de Katholieke Universiteit Nijmegen, waar het aantal vooraanmeldingen met maar liefst 500 ofwel 25% afnam.

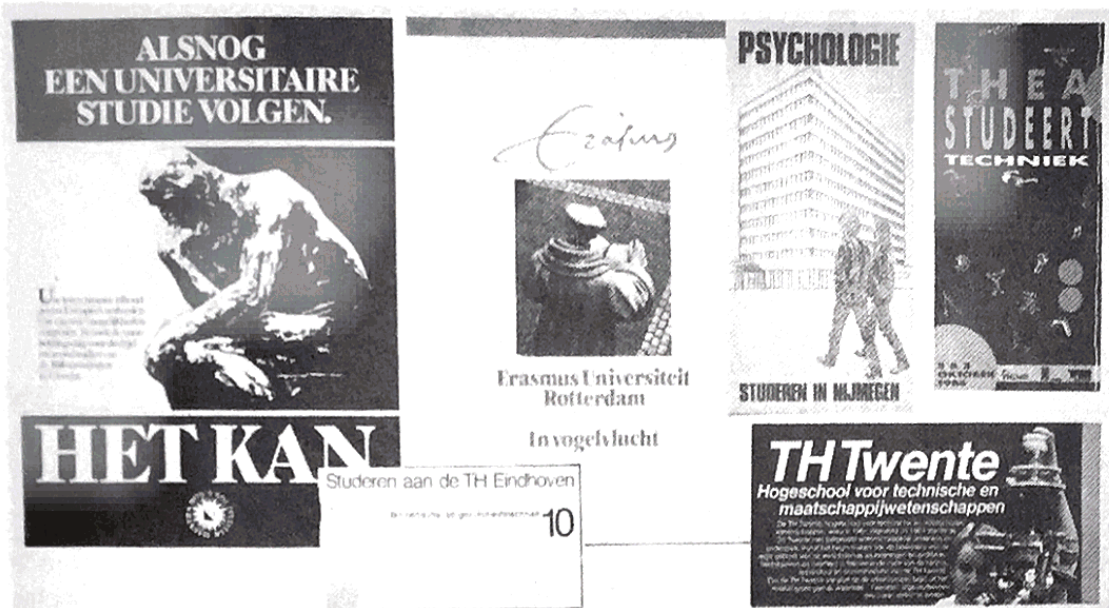
De Nijmeegse universiteit is om deze trend een halt toe te roepen dan ook al geruime tijd bezig met een campagne om meer studenten binnen de poorten te krijgen. Op basis van een imago-onderzoek en een ana-

VERWACHTING AANTAL STUDENTEN TOT EN MET HET JAAR 2000

Per universiteit	Eerstejaars		Totaal ingeschrevenen		
	1986	2000	1986	1990	2000
Leiden	3.427	2.914	17.784	13.546	11.440
Utrecht	4.199	3.591	22.877	17.058	14.443
Groningen	3.125	2.663	16.706	12.709	10.743
Rotterdam	3.264	2.779	13.673	12.750	10.854
Maastricht	831	723	3.037	3.465	3.018
Amsterdam (GU)	4.664	3.957	24.307	18.282	15.399
Amsterdam (VU)	1.992	1.714	11.650	8.114	6.922
Nijmegen	2.248	1.916	13.852	9.116	7.685
Tilburg	1.310	1.103	6.311	5.147	4.275
Delft	2.600	2.184	12.410	10.437	8.734
Eindhoven	1.234	1.035	5.898	4.849	4.041
Enschede	1.091	918	4.957	4.268	3.568
Wageningen	1.175	990	6.682	5.041	4.198
Totaal	31.160	26.487	160.570	124.782	105.320

Per studierichting	Eerstejaars		Totaal ingeschrevenen		
	1986	2000	1986	1990	2000
Letteren	5.446	4.587	27.453	20.282	16.894
Wis- en nat.kunde	2.732	2.301	14.667	11.366	9.455
Menswetenschappen	13.406	11.279	67.519	53.178	44.192
Medische wet.	2.147	2.072	17.945	10.304	9.902
Techniek	6.370	5.356	27.027	25.153	21.127
Landbouw	1.059	892	5.959	4.499	3.750
Totaal	31.160	26.487	160.570	124.782	105.320

BRON: Min. van Onderwijs

Reclamefolders: professionele aanpak

lyse van de doelgroep steekt de universiteit jaarlijks een bedrag van rond de 200.000 gulden in professioneel ogende brochure, advertenties, voorlichtingsdagen en schoolbezoek. Voorlichter Beyersbergen: „We hebben alles wat méér gemaakt, er wat fraaier laten uitzien. De studentenwerving wordt tegenwoordig gestructureerder aangepakt dan vroeger.”

Aan de Nijmeegse universiteit is de nood inmiddels zo hoog gestegen, dat in het naburige West-Duitsland studenten worden geworven.

Niets te dol

Meer, beter, fraaier, gestructureerder: de universiteiten lijkt geen middel te dol als de studenten er maar op afkomen. Verschillende instellingen hebben, zoals in Nijmegen, eerst door een extern instituut een marktonderzoek laten verrichten en laten zich bij de werving bijstaan door een professioneel reclamebureau.

Iedere universiteit laat zich graag voorstaan op het uitstekende onderwijs en onderzoek, de gunstige ligging, de uitgebreide studentenvoorzieningen, de hartelijke betrekkingen met het bedrijfsleven en wat eigenlijk al niet.

Meisjes

De Technische Universiteit Delft geeft ondanks de stijging van het aantal studenten ook meer aandacht aan de werving. De universiteit heeft zelfs een speciale wervingsvoorlichter, mevrouw Landman, die vertelt dat het gebrek aan omzwaaimogelijkheden binnen de twee-fasen-structuur de voornaamste reden is om zo intensief voor te lichten. Iets wat door Delft, Eindhoven en Enschede gezamenlijk wordt aangepakt, is de werving van meisjesstudenten. Onder het motto „Thea studeert techniek” worden meisjes vanaf de derde klas van de middelbare school al uitgenodigd voor voorlichtingsdagen. Zo kunnen de in het technisch hoger onderwijs sterk onderver-

tegenwoordigde meisjes al vóór hun pakketkeuze vertrouwd gemaakt worden met de mogelijkheid om naar Delft, Eindhoven en Enschede te gaan.

Er zijn ook instellingen van wetenschappelijk onderwijs waar de zaken wat rustiger worden aangepakt. In Enschede en Eindhoven wordt er op gewezen dat men liever minder studenten heeft, als ze maar gemotiveerd en goed voorbereid zijn: „Het eerste jaar is een bikkelharde zaak, je moet van goeden huize komen om erdoor te komen.”

Ook aan de protestants-christelijke Vrije Universiteit in Amsterdam wordt in de eerste plaats aan het onderwijsrendement aandacht besteed. VU-voorlichter Slothouber: Voor ons telt niet in de eerste plaats de omvang van de instroom. Uit onderzoek is gebleken dat studenten de VU kiezen vanwege de kwaliteit die deze universiteit te bieden heeft.”

Ondanks de verschillen in benadering kan gesteld worden dat alle universiteiten zich nadrukkelijker profileren op de studentenmarkt. Deze profilering van de instellingen sluit goed aan bij de nieuwe golf van rivaliteit waarin zij sinds de vorige bezuinigingsoperatie verzeild zijn geraakt. Het is bekend dat de bijna spreekwoordelijke lofheid van de academische wereld de afgelopen jaren heeft plaatsgemaakt voor een nieuwe slagvaardigheid. De universiteiten en hogescholen bleken plotseling in staat om zelf met voorstellen op de propfen te komen om de bezuinigingswensen van minister Deetman uit te voeren.

Zoveel vertoon van eensgezindheid mag echter niet verhullen dat de dertien instellingen van wetenschappelijk onderwijs door de verdeel-en-heers-tactiek van minister Deetman met elkaar zijn gaan wedijveren om de beste onderzoeksprestaties, de meeste contacten met het bedrijfsleven, het grootste aantal beroepsopleidingen in de

tweede fase en nu ook de studentenaantallen.

Afwachtend

Hoe wordt er door het ministerie van Onderwijs in Zoetermeer tegen de oplaaierende concurrentiestrijd van de Nederlandse universiteiten aangekeken? Woordvoerder Van den Donk van de directie Toekomstverkenningen van het departement wijst erop dat de concurrentie tussen de instellingen op zichzelf genomen een nieuw verschijnsel is, omdat zij zich in dit opzicht altijd terughoudend hebben opgesteld. De toenemende wervingsactiviteiten van de universiteiten kunnen mogelijkwijze ook leiden tot een stijging van de totale instroom van eerstejaarsstudenten, iets wat zou overeenstemmen met één van de doelstellingen van het beleid van minister Deetman.

Maar kunnen universiteiten de mooie beloften die zij aan aanstaande studenten in zo ruime mate afgeven, wel waarmaken? De voorzitter van de Vereniging van Nederlandse Schooldecanen, Leo Sanders, heeft deze vraag al eerder hardop gesteld. Vorig jaar luchtte hij zijn hart in *Het Parool* over het feit dat de universiteiten de studenten wel gouden bergen beloven als zij maar Europese Studies, Japankunde of Macro-Sociale Psychologie komen studeren, zonder ook maar te reppen over de werkgelegenheidsperspectieven.

Sanders: „Er moet eigenlijk een instantie komen die het voorlichtingsmateriaal keurt. Toetssteen is dat het belang van de aanstaande student wordt gediend.”

Een blik in de brochures van dit jaar leeft dat er weinig veranderd is. Ook nu nog wordt studenten in de culturele antropologie bijvoorbeeld een baan bij ministeries, in musea, in de journalistiek en de voorlichting, bij internationale organisaties en op vele plekken meer in het vooruitzicht gesteld. Daar zullen zij moeten concurreren met studenten in de letteren, rechten, economie en tal van andere disciplines, die hetzelfde is voorgespiegeld.

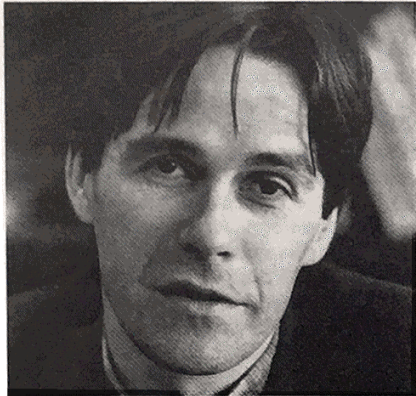
Reclamecode

De instellingen van wetenschappelijk onderwijs, verzameld in de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU), werken op verzoek van het ministerie van Onderwijs inmiddels aan een plan om de wervingsactiviteiten op elkaar af te stemmen. Drs. S. J. Noorda, lid van het College van Bestuur van de VU in Amsterdam, is voorzitter van de VSNU-commissie die onder meer sleutelt aan een reclamecode voor wervende universiteiten. Op de kritiek van Leo Sanders antwoordt hij: „Als u mij vraagt of de arbeidsmarktperspectieven in de voorlichting voor aanstaande studenten belangrijk moeten zijn, zeg ik zonder meer ja. Maar op grond van

welke gegevens moet ik die voorlichting verstrekken? Het bedrijfsleven heeft ons eens gevraagd om een tweejarige opleiding van natuur- en scheikundigen voor werk in researchlaboratoria. Maar toen we wilden weten hoeveel mensen het bedrijfsleven na twee jaar zou afnemen, konden ze ons daar niet duidelijk op antwoorden. Wie kan er dan eigenlijk nog wel de hele arbeidsmarkt van de toekomst overzien?"

Volgens Noorda begeven universiteiten zich bij hun voorlichting tegenwoordig bewust op de markt: „Een zeer vanzelfsprekende en uitstekende ontwikkeling, want daarin komt tot uitdrukking dat de relatie tussen de universiteit en de maatschappij hechter kan worden. Het gevaar blijft echter inderdaad dat universiteiten de zaak mooier voorstellen dan hij in werkelijkheid is.”

Een laatste vraag ligt misschien wel erg voor de hand in het licht van de prognoses voor de studentenaantallen in het jaar 2000: Is, gegeven de onherroepelijk lij-

Noorda: „Niet onze stijl”

kende daling van de studentenaantallen, het niet kortzichtig van de universiteiten dat zij een reëel effect verwachten van hun wervingsactiviteiten?

Noorda: „De bekendheid met de bevolkingsgegevens is voor de instellingen alleen maar een stimulans om de schade voor hun eigen onderneming te beperken. Maar prognoses moeten met een grote voorzichtigheid bekeken worden; volgens voorspellingen van het midden van de jaren zeventig hadden we nu al in een vergelijkbaar dal moeten zitten. De verwachte daling is gecompenseerd door een grotere toeloop van vrouwen en oudere onderwijsdeelnemers. Ik verwacht dat bij voorbeeld de grote behoefte aan technisch hoog opgeleiden in de komende jaren een extra aanzuigefect op de universiteiten zal hebben. Ik zie de toekomst niet zo negatief: Als je je beleid van nu wilt laten bepalen door wat je denkt dat er in het jaar 2000 aan de hand zal zijn, dan kun je maar beter in je bed gaan liggen en een gezellig boek lezen. Maar dat is niet de stijl die wij volgen.”

Juleš Prast

Rendement of kwaliteit

Letteren en sociale wetenschappen in de problemen

Onlangs heeft minister Deetman van Onderwijs de opheffing aangekondigd van twee faculteiten sociale wetenschappen en van twee faculteiten letteren. Welke universiteiten op deze manier ingekrompen worden, horen we pas op Prinsjesdag. Bij de overwegingen van de commissies die de minister in deze kwestie adviseren, spelen de vragen naar rendement en taakverdeling ongetwijfeld een belangrijke rol. Rendement (hoeveel studenten worden er zo snel mogelijk afgeleverd?) is het zwaard dat sinds de invoering van de tweefasenstructuur, of studie-nieuwe-stijl, boven het hoofd van de faculteiten hangt. Met andere woorden: het succes van het onderwijs wordt afgemeten aan het aantal studenten dat binnen de daartoe gestelde termijn (4 tot 6 jaar) slaagt voor zijn doctoraalexamen. Vakgroepen die veel studenten afleveren worden beloofd met instandhouding of zelfs uitbreiding van de formatieplaatsen en met geld voor onderzoek. Waar het rendement laag blijft, vallen de klappen.

Drs. P. C. van der Eerden, docent middeleeuwse geschiedenis aan de Gemeente Universiteit Amsterdam, vindt dit een heilloze ontwikkeling: de keuze tussen kwaliteit van het onderwijs en het behoud van arbeidsplaatsen knaagt aan het geweten van het academische personeel. Van der Eerden was vanaf 1981 betrokken bij de opzet van de tweefasenstructuur bij geschiedenis en is er van overtuigd dat verkorting van de studieduur op zichzelf nog geen kwaliteitsverlies hoeft te betekenen.

„Als je ervan uitgaat,” legt hij uit, „dat korter studeren zonder verlies van inhoud een manier is om sneller capabele academici op te leiden, dan moet je accepteren dat er meer mensen afvallen dan vroeger. In die zin is het een goede selectiemethode en niet eens zo'n geweldig strenge. Als studenten hier net zo hard zouden werken al in sommige buitenlandse, dan was die studie ook best te halen. Maar ze werken niet zo hard en een aantal is domweg niet in staat om de aangeboden stof in de beschikbare tijd te verwerken. Die moeten dus afvallen. Maar dan komt het rendementsprincipe dat Den Haag aanhangt om de hoek kijken. Vallen er te veel studenten af, dan word je

door het faculteitsbestuur op het matje geroepen. De formatieplaatsen zijn in het geding en aangezien iedereen bang is om zijn baan te verliezen, wil iedereen zo mooi mogelijke getallen van geslaagde studenten laten zien. Het mooiste is de studenten zes jaar, de maximaal toegestane studieduur, vast te houden en dan te laten slagen.”

Moderne talen

Aangezien de propedeuse-nieuwe-stijl volgens het oorspronkelijke ideaal van Van der Eerden en zijn collegae al tot een dramatische afvalrace leidde, is vervolgens behoorlijk geknabbeld aan de inhoud van de studie. De vijf handboeken in moderne talen die in de jaren zeventig nog een vast onderdeel waren van de propedeuse, zijn teruggebracht tot eenvoudige Nederlandse boeken en één populair geschreven Engels boekje van 150 bladzijden.

Een onderdeel schrijfvaardigheid, toch geen overbodige luxe voor academici, moest snel geschrapt worden, want alleen al op grond daarvan zou ruim 30 procent van de eerstejaars zijn afgevallen.

De verklaring voor het feit dat vergeleken bij de jaren zeventig nog, de kwaliteitseisen sterk teruggeschoefd moesten worden, heeft in feite niet zoveel te maken met de druk van de tweefasenstructuur. De wortel van het kwaad ligt bij het middelbaar onderwijs dat te veel leerlingen aflevert. Ook daarin speelt weer de strijd om het behoud van arbeidsplaatsen een rol. Ook daar moet kwaliteit wijken voor kwantiteit. En net als bij de universiteiten, zijn diegenen die over de kwaliteit van de opleiding zouden moeten waken, dezelfde die er een levensgroot belang bij hebben grote aantallen geslaagden af te leveren.

Marktbewust

Leesvaardigheid in vreemde talen, schrijfvaardigheid in het Nederlands, het vermogen om een tekst op eigen kracht te doorgronden, het schrijven van een behoorlijk opstel, zelfstandig kunnen werken, hoorden vroeger vanzelfsprekend bij de uitrusting van een aanstaande student. Nu klagen docenten zowel bij de letterenfaculteiten als bij sociale wetenschappen over de achterstand. Er zijn docenten die het nog